

Lausunto tekijänoikeuslautakunnan (OKM 2012:2) mietinnöstä.

Tämä lausunto on laadittu Aalto-yliopiston kurssilla T-76.5764 Faktat ja tietoyhteiskuntaviestintä sl2011. Siinä otetaan kantaa mietinnön neljään alakohtaan eli uutisten sopimuslisenssijärjestelmään, verkkosensuuriin, verkkotallentamiseen sekä kaupalliseen linkittämiseen.

Tekijänoikeuslain 25 g §:n muuttaminen – Uutisten sopimuslisenssijärjestelmä

Tekijänoikeustoimikunta on mietinnössään ehdottanut tekijänoikeuslain 25 g §:n muuttamista siten, että arkistoitujen tv- ja radio-ohjelmien sekä sanoma- ja aikakauslehtiin liittyvien teosten uudelleen käyttö tulisi sopimuslisenssijärjestelmän piiriin. Sopimuslisenssijärjestelmä sallii sopimisen teosten uudelleenkäytöstä keskitetysti myös niiden teosten kohdalla joita etujärjestöt eivät edusta. Ehdotuksen mukaan muutokset koskevat vain ennen 1.1.2002 lähetettyjä ohjelmia ja ennen 1.1.1999 julkaistuja lehtiä.

Yleisellä tasolla lausuntopyynnön ehdotusta lakimuutoksesta voi pitää suositeltavana ajatuksena. Sopimuslisenssintimahdollisuuden puuttuminen on varmasti hankaloittanut vanhan tekijänoikeudellisen materiaalin uudelleenvälitystä esimerkiksi tapauksissa, joissa omistusosuudet ovat jakautuneet useille perijöille, tai vaikkapa unohtuneet kokonaan perintöä jaettaessa. Tämä on nykyisin voimassa ollessa estänyt monen katsojia kiinnostavan arkistoidun materiaalin uudelleenvälityksen, joten kaikki osapuolet häviävät nykyisin ollessa voimassa. Lakimuutoksessa on kuitenkin piirteitä, jotka on syytä nostaa esiin.

Ensinnäkin muutosehdotus heikentää huomattavasti oikeudenhaltijoiden määräysvaltaa teoksistaan. Tekijänoikeuden haltijan näkökulmasta valta siirtyy merkittävästi etujärjestölle. Vaikka ehdotuksessa onkin mahdollisuus kieltoon, pitäisi tekijän olla ak-

tiivinen osapuoli kiellon voimaan saamiseksi.

Toinen ongelma on, etteivät maksetut korvaukset kaikissa tapauksissa päädy oikeille tahoille. Mikäli oikeudenhaltija ei ole sopimuslisenssöintiä hoitavan etujärjestön jäsen, saa hän korvaukset vain hakemalla niitä erikseen etujärjestöltä. Tekijänoikeuden haltija ei kuitenkaan ole välttämättä tietoinen teoksensa käytöstä, eikä hän silloin osaa korvauksiaan hakea. Tässä tapauksessa maksetut korvaukset käytetään muiden kuin itse oikeudenhaltijan hyväksi.

Kolmantena lakimuutoksen negatiivisena puolena on, että se laajentaa lain suojaamaa monopolimallia aikaisempaa suurempaan osaan teoksien käytön sopimisesta. Olisi parempi pohtia avoimempia, kilpailun kannalta parempia ratkaisuja nykyisten toimintamallien sijaan. Tekijänoikeuksien omistajien keskittyminen kopioston rekisteriin lisää sen arvoa lähettäjäyrityksille ja lähettäjäyritysten määrä puolestaan kopioston arvoa tekijänoikeuksien omistajille. Markkinoilla on siis jo luontainen kaksipuolinen verkosto ja lakimuutos varmistaa uuden keskitetyn pelurin syntymisen. Vahvistamalla kaksipuolista verkostoa lainsäädännöllä, eli antamalla yksinoikeuden haltijalle 5 vuotta aikaa kerätä verkostoa, estetään käytännössä kilpailu ja lukitaan kopiosto lakimuutoksen piiriin kuuluvien teosten sopimusosapuoleksi. Esimerkiksi arvopaperimarkkinoilla itse rekisteri ja markkinatoimijat ovat erillään toisistaan ja se on mahdollistanut kilpailun arvopaperimarkkinoiden asiakkaista, jonkinlainen vastaava malli saattaisi edistää kilpailua ja innovaatioita myös tekijänoikeusasioissa.

(Armstrong 2005) Armstrong, M. 2005. Competition in Two-Sided Markets.

<http://129.3.20.41/eps/io/papers/0505/0505009.pdf>

Esitys ennakkosensuurista eli tekijänoikeuslain 56 g §:n muuttamisesta

Tältä osin esitämme, että lainmuutosta ei hyväksytä nykymuodossaan. Laki, joka mahdollistaa teleoperaattorien velvoittamisen ennakkosensuroimaan tekijänoikeusma-

ateriaalia rikkovia sivustoja on paitsi tehoton, mutta lisäksi voi aiheuttaa huomattavia taloudellisia menetyksiä.

- **Estotoimien tehottomuus**

Tekijänoikeusyrietykset ovat aina vastustaneet uusia kopiointiteknologioita. C-kasettien kehittäminen sai musiikkiteollisuuden takajaloilleen, samoin kirjoittavat CD-asetat, kannettavat musiikkisoittimet ja verkossa toimivat palvelut kuten YouTube. Keinotekoiset estotoimet eivät tule onnistumaan sillä tekniikan kehittyessä kopiointi muuttuu koko ajan helpommaksi, eikä sensuurilla ole kuin korkeintaan lyhytkestoisia vaikutuksia kopiointiin. Uusien estojen myötä tulee myös uusia tapoja kopioida; vain 10 vuotta vanha Napster [1] on jo unohtunut palvelu, ja kymmenen vuoden päästä nykyiset torrent-palvelut ovat todennäköisesti jo unohtuneet uusien helpompien palvelujen myötä.

- **Estotoimien tarpeettomuus**

Musiikkiteollisuus ei kuollut C-kasetin tai radion ansiosta, elokuvateollisuutta ei ole lakkautettu kannattamattomana vaikka elokuvia onkin mahdollista kopioida. YouTube:ssa oleva laillinen ja laitton musiikki ei pysäytä musiikin tuotantoa sen enempää kuin radio, jossa sielläkään kuuntelijat eivät suoraan osta kuuntelemaansa musiikkia. Kopioinnin kustannuksista mainitaan aina, mutta puolueettomia tutkimuksia aiheesta on vähän, ja todellisia tulonmenetyksiä on vaikea arvioida. Jos 10-vuotias kopioi tuhat tuntia musiikkia, voidaan olla varmoja että hän ei olisi ostanut tuhatta musiikkilevyä jos kopiointi olisi mahdotonta; kopioinnissa ei tapahdukaan suoraa rahanmenetyksiä sillä kopioimalla materiaalia kukaan ei suoranaisesti menetä mitään. Lisäksi mm. BI Norwegian School of Management julkaisi tutkimuksen, jonka mukaan henkilöt jotka lataavat laitonta materiaalia, myös ostavat musiikka jopa 10 kertaa todennäköisemmin [2].

- **Estotoimien haitallisuus**

Estotoimien toteuttamisesta aiheutuu kustannuksia operaattoreille; estojen toteutus, valvonta ja ylläpito vaatii resursseja sekä ylläpidolta että laitteistolta. Kun otetaan

huomioon, että suurin osa laittomasta materiaalista on ulkomaisten suuryritysten omistamaa tuotantoa, aiheuttaa tämä sen, että kotimaiset operaattorit velvoitetaan maksamaan kuluja, joilla tuetaan ulkomaisten suuryritysten toimintaa.

Tietoverkot ovat nykyään osa välttämätöntä infrastruktuuria, ja niiden esteetön toiminta on oleellinen osa kilpailukykyistä tietoyhteiskuntaa. Ennakkosensuuri ja muut rajoitukset tietoverkon toiminnassa ovat kielteisiä asioita innovaatiolle, ja väitämme että Suomen kilpailukykyyn vuoksi on ehdottoman tärkeää, että tämän kaltaisia rajoituksia pyritään välttämään. Vastaavasti kuin mediateollisuuden kanssa, uusia innovaatioita ja palveluita kehitetään tulevaisuudessakin. Kuitenkin, näiden innovaatioiden taloudellinen hyödyntäminen tapahtuu todennäköisemmin maissa, joissa ei ole ylimääräisiä riskejä lainsäädännöllisistä rajoituksista; sen sijaan että tekniikoita kehitettäisiin Suomessa, Saudi-Arabiassa tai Kiinassa, niiden toiminta ja taloudelliset hyödyt siirtyvät uusille teknologioille myötämielisempiin maihin.

[1] <http://en.wikipedia.org/wiki/Napster>

[2] <http://www.guardian.co.uk/music/2009/apr/21/study-finds-pirates-buy-more-music>

[3] <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2411>, Kansallinen innovaatiostrategia

Verkkotallennus ja tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeustoimikunta on mietinnössään pohtinut verkkotallennuspalveluiden toimintaa immateriaalioikeuksien kontekstissa ja esittää selvityksessään ratkaisumalleja sisällön tarjontaan, ottamatta kuitenkin vahvemmin kantaa minkään esitetyn ratkaisumallin puolesta.[2] Ratkaisumallien ja verkkopalvelujen pohdinta painottuu TV -ja radiolähetyksiä hyödyntäviin palveluihin ja siksi myös lausunto pyrkii rajaamaan kantansa näihin, selvityksessä keskusteltuihin teosformaatteihin.

Lausunnon pohjalta voidaan todeta, että tv-yhtiöiden, tuottajien ja tekijöiden kanta painottaa, että verkkopalveluilla ja vastaavilla on selvä eturistiriita. Oletettavasti

verkkotallennuspalveluiden asiakaskunnalta edellytetään kuitenkin lupaa lähetysten vastaanottoon lupamaksun kautta, joten verkkotallennuspalveluiden palvelutarjonta ei ole lähetyksistä vastaavien tahojen väittämän mukaisesti implisiittisen haitallista näiden liiketoiminnalle ja oikeuksien toteutumiseksi. Esityksessä jätetään nykyisellään huomioimatta verkkotallennuspalvelujen palveluntarjoajien lukratiivinen vaikutus tv-yhtiöiden toimintaan ja siksi esitämme, että mahdollisia lainmuutoksia tulisi tarkkailla eritoten liiketoimintamallien ja teknologisen ratkaisujen edistämisen näkökulmasta. Näitä näkökulmia voidaan edustaa usealla eri selvityksessä esiin tuodulla ratkaisumallilla.

- ***Ennakkotapaukset***

Selvityksessä tuodaan esiin useita aihepiiriin liittyviä ennakkotapauksia. Yleisesti voidaan esitettyjen tapausten pohjalta todeta, että verkkotallennuspalveluiden asema yksityisen kopioinnin välineenä on monitulkintainen. Yksityisen kopioinnin käsitteellä on merkittävä asema tarkasteltaessa verkkotallennuspalveluiden toimintaa TV-lähetysten tallentaminen ja tarjoaminen yleisölle joka maksaa lisenssimaksuja tv-lupamaksun muodossa voitaisiin rinnastaa myös yleisemmin oikeustapaukseen yhdysvalloissa, jossa puitiin MP3tunes palvelun vastuuta jakamastaan materiaalista.[1] Palvelu toimii käyttäjäehtojensa puitteissa agenttipalveluna, jonka kautta jo lisensoituja teoksia voidaan tarkastella käyttäjäkohtaisesti mistä tahansa päätteeltä. Koska palvelun kautta tarjottujen teosten ei ollut tarkoitus rikkoa tekijänoikeuksia ja käyttäjäehdot vaativat käyttäjiltä oikeuden lataamiinsa kappaleisiin, oikeus katsoi pääpiirteittäin palvelun toiminnan lainmukaiseksi.

- ***Tekninen, toiminnallinen sekä liiketoiminnallinen näkökulma verkkotallennuspalveluun***

Edellä mainitun oikeustapauksen arvo on siinä, kuinka teknisen toteutuksen ja toiminnallisen tarkoituksen välille on luotu erotus. Palvelua voidaan tarkastella funktionaalisen analogian kautta: yksityiskopiointi videotallentein on tekijänoikeuslakien nojalla sallittua. Yksityistallenteen nauhoitus tapahtuu tässä tilaajan johdosta kolmannen osapuolen toteuttamana ja tämä säilöo tallenteen varastoon, josta tilaaja voi tämän aina halutessaan pyytää. Tämä ei oleellisesti eroa toiminnallisella tasolla ajatetusta

digitaalivastaanottimesta yksityishenkilön hallussa.

"Kun palvelussa on kuitenkin tuhansia asiakkaita, jotka tekevät tallennuspyyntöjä samoista ohjelmista, on verkkotallennuspalveluiden asiantuntijoiden mukaan käytännöllisin, ympäristöystävällisin ja kustannustehokkain tapa toteuttaa palvelu niin, ettei jokaiselle yksittäiselle käyttäjälle valmisteta erillistä tallennetta."[2]

Teknisesti tallenne, useimmiten, sijaitsee palveluntarjoajan kovalevyllä. Liiketoiminnallisesti on tehokkaampaa ettei kopio monistu verkkopalvelussa vaan se voidaan jakaa yhdestä lähteestä usealle henkilölle. Edellä mainitun Yhdysvaltojen ennakkotapauksen ratkaisu ottaa huomioon juurikin toiminnallisesti yksityisen tahon osalta tapahtuvan kopioinnin, eikä niinkään juutu teknisiin yksityiskohtiin, jotka eivät itsessään aiheuta tekijänoikeuksien haltijoille haittaa. Nykyisen lainsäädännön nojalla tällainen toiminta voidaan tulkita esimerkiksi ohjelman välittämiseksi yleisölle 2 § 4 momentin mukaisesti, mikä rajoittaa merkittävästi tehokkaan palvelun toteuttamista. [3]

Tekijänoikeuksien haltijat eivät ohjelmien välitystoiminnan johdosta menetä, ainakaan itsestäänselvästi, lisenssimaksuja vaan lähetyksiin kytkettyjen palvelujen voitaisiin olettaa joissain tapauksissa lisäävän asiakkaiden mielenkiintoa lähetyksiä kohtaan näiden saatavuuden parantuessa. Tallennuspalvelut toimivat jatkeena yksityisen henkilön omaan käyttöön tuottamasta kopiosta. Esitämme täten huomioitavaksi, ettei tv-yhtiöiden ja palveluntarjoajien välillä ole aina implisiittistä eturistiriitaa, vasten asianomaisten kantaa mietelmässä.

Nykyisen lainsäädännön nojalla ei kuitenkaan palveluun ohjelmien katalogointi ja tarjoaminen ilman erillistä käyttäjän nauhoituspyyntöä ole sallittua ilman ohjelmien oikeudenhaltijoiden lupaa. Tätä ilmentää mietelmän kohta "Verkkotallennuspalvelun ylläpitäjä ei siten voi tekijänoikeuslain 12 §:ään nojautuen tallentaa ohjelmia ja tarjota niitä kuluttajille katseltavaksi ja tallennettavaksi". Tällaiselle katalogin pohjalta toimivalle palvelulle olisi voitava löytää lainsäädännöllinen ratkaisu, jossa palveluun muodostuvasta ohjelmakatalogista voitaisiin tarjota korvauksia katalogissa olevien teosten oikeudenhaltijoille.

Palveluliiketoiminnan sujuvuuden ja houkuttelevuuden edistämiseksi tulevien la-

kisäädösten ja -muutosten tulisi täten pyrkiä mahdollistamaan tehokkaiden palveluiden tarjoaminen. Nykyisen tekijänoikeuden 12§ soveltaminen on ongelmallista yksityisen kopioinnin käsitteen ollessa monitulkintainen ja sidoksissa tekniseen ratkaisuun. Selkeät pelisäännöt ovat elintärkeitä verkkopalvelujen liiketoiminnan jatkamiselle ja ne tulisi kehittää niin, että ne rajaavat mahdollisimman vähän käytettyjä teknisiä ratkaisuja, keskittyen palvelujen toiminnallisuuden tarkasteluun. Nykyistä lainsäädäntöä tulisi uudistaa vastaamaan teknistä kehitystä, tukemaan uusia ilmenneitä liiketoimintamalleja ja teosten digitaalista käsittelyä.

Selvityksessä oikeudenhaltijoiden perustelu evätä kollektiivinen lisenssi: *"Verkkotallennuspalveluiden toteuttaminen kollektiivihallinnoinnilla vahingoittaisi tv-yhtiöiden omia catch-up-palveluita, jotka muodostavat olennaisen osan televisio-ohjelmistojen kokonaistarjonnasta eikä kunnioittaisi lähettäjäyriyksiä päätäntävaltaa omista sisällöistään, jotka muuttuisivat operaattorien VOD- palveluiden raaka-aineeksi. Tämän seurauksena lähettäjäyriyksiä kyky panostaa sisältöihin heikkenisi ja lopulta raaka-aineen saatavuus tyrehtyisi"*[3]

on puolueellinen peruste evätä epämieluisa ratkaisu nykyisiltä oikeudenhaltijoilta, sillä sen epääminen monopolisoisi ohjelmatarjontaa. On-demand palvelujen toteuttamiseksi kollektiivinen lisensointi palveluntarjoajille on hyvä vaihtoehto.

Edellä mainittu yksityiseksi kopioinniksi käsitettävä toiminta voitaisiin korvata oikeudenhaltijoille laajentamalla tekijänoikeuslain 2 a luvun hyvitysmaksua koskevat säädökset verkkopalveluihin. Katalogipalveluihin tulisi taas löytää ratkaisu joko etujärjestöjen kautta toimivan kollektiivisen- tai suoraliensoinnin kautta. Tämä mahdollistaisi palveluntarjoajien halutessa perinteisen digitaalisen tallennuspalvelun mahdollistamisen laillisesti ja mahdollisuuden laajentaa yhteistyökumppaneiden kautta toimintaa myös yksittäisten ohjelmien katalogointiin ja tarjontaan. Esitämme että yksityinen kopiointi laajennettaisiin yksiselitteisesti näiden ratkaisujen ohella koskemaan myös ainakin verkkotallennuspalveluita, tai muutoin muuttamaan tekijänoikeuslakia uusien liiketoimintamallien mahdollistamiseksi - silti vahingoittamatta tekijänoikeuksien haltijoiden asemaa.

- ***Yhteenveto***

Nykyistä, tekijänoikeuteen liittyvää lainsäädäntöä tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti digitaalisen sisällön kannalta. Tarkastelun kohteena olleet ratkaisut olivat toimivia, mutta erityisesti verkkotallennuspalveluiden asemaa tulisi yksityisen kopioinnin kannalta yksiselitteistää kuluttajan käyttötarkoituksiin sopivammaksi lainsäädännössä. Se edistäisi nykyisiä liiketoimintamalleja käytännössä ja voisi tarjota ennakoimattomia hyötyjä myös nykyisille ohjelmalähetysten tarjoajille, vasten näiden nykyistä tilannearviota. On-demand palveluihin tulisi löytää lisenssiratkaisu palveluntarjoajien ja tekijänoikeuksien haltijoiden välillä, mahdollisesti selvityksessä olleiden ratkaisuehdotusten kautta.

Kaupallinen linkittäminen ja tekijänoikeuslaki

Toteamme seuraavaa koskien kaupallista linkittämistä tekijänoikeudessa. Toimikunnan päätös lykätä asiaa koskevaa mahdollista lakimuutosta on kannatettava seuraavin perustein:

○ YLEINEN HYÖTY

Kuten tekijänoikeustoimikunnan teettämässä selonteossa mainittiin, linkittäminen on olennaisen tärkeää tietojen vapaalle leviämiselle ja tehokkaalle löytämiselle internetistä. Nämä ominaisuudet hyödyttävät internetin käyttäjiä, sillä heidän ei tarvitse kahlata yksin internetin loputonta tietomäärää läpi löytääkseen haluamansa. Materiaalin tekijä hyötyy, sillä hänen materiaalinsa on paremmin esillä ja helpommin saatavilla. Myös linkittäjä hyötyy sivustoltaan keräämistä mainostuloista.

Selonteossa linkittäjän sivustoltaan keräämiä mainostuloja katsottiin pahalla. Mainostulojen keräämisen kieltämiselle ei kuitenkaan ole perusteita, sillä linkittäjä tarjoaa palvelun, joka vastaa eri tarpeeseen kuin materiaalin tekijän tarjoama palvelu. Molemmat saavat pääasiallisesti tulonsa myymällä mainospaikkoja, mutta koska palvelut eivät varsinaisesti kilpaile keskenään, ei tämäkään ole vakuuttava syy kieltämään linkittäminen elinkeinona.

- HILJAINEN SUOSTUMUS

Opt-out -järjestelmä on oikeutettu, sillä jos materiaali on vapaasti saatavilla internetissä ja internetin käyttäjät voisivat päästä siihen itsekkin käsiksi, toimii linkittäjän palvelu vain oikotienä materiaaliin. Ilman linkitystä käyttäjät eivät välttämättä edes löytäisi materiaalia, mikä alleviivaa linkityksen tärkeyden. Jos materiaalia sitä vastoin ei ole tarkoitettu suuren yleisön nähtäväksi, on olemassa lukuisia keinoja suojata sitä (mm. rekisteröitymisen vaatiminen, suojaaminen salasanalla). Tällaisessa tilanteessa on suotavaa olettaa, että materiaalin luonut taho ei anna suostumustaan sen linkittämiseksi. Muussa tapauksessa hiljainen suostumus on perusteltu.

- LINKITETYN MATERIAALIN ALKUPERÄ

Selonteossa oltiin huolestuneita linkittämisen mahdollisesti hämärtävän materiaalin alkuperää internetin käyttäjien silmissä. Alkuperäiselle tekijälle on toden totta suotava kaikki kunnia hänen luomastaan teoksesta ja tämän voikin olettaa kuuluvan hyvään tapaan, jota tekijänoikeuslainsäädännössä noudatetaan. Alkuperäisen lähteen mainitseminen estää epäselvyydet, kuten myös helpottaa materiaalin tekijän työtä pysyä kartalla omaa materiaaliaan koskevista linkityksistä, mikä osaltaan tukee myös opt-out -järjestelmän hyödyntämistä.